

Detalii mai puțin cunoscute despre valul roman dintre Traian și Tuluțești (I)*

Costin Croitoru¹

Abstract

Galați Vallum or *Trajan's Vallum*, as it is known in popular culture, had a clear lay-out, over 20 kilometres between the benches of Siret River (ancient name *Hierasus*) and Prut River (ancient name *Pyretus*), between the present-day villages Traian and Tuluțești. As for the need for the construction of this line fortification, the arc form of the vallum Traian-Tuluțești, with the central area in the military *aedificia* from Barboși, is self-explanatory. Apart from its defensive function, similar to that of the vallum between Cahul Lake and Cartal Lake for the Orlovka fortress, the vallum lay-out probably delimited the *militärisches Nutzland* of the fort from Barboși.

Cuvinte cheie: val roman, Traian (Branișteea), Tuluțești

Keywords: Roman wall, Traian (Branișteea), Tuluțești

Contextul

„Valul Galațiului”, după cum i se mai spune, sau popular „Valul lui Traian”, ori pe alocuri chiar „troian”², are un traseu relativ bine cunoscut, cu o lungime de peste 20 de kilometri (figura 1), fixat măcar sub aspect convențional între malurile Siretului (anticul *Hierasus*) și Prutului (anticul *Pyretus*), în zona localităților actuale Traian (comuna Branișteea) și Tuluțești (comuna omonimă). De dimensiuni impresionante (lungime, dar odinioară – oricum anterior agriculturii mecanizate – și înălțime a valului, respectiv adâncime a șanțului) a intrat de timpuriu în atenția surselor scrise, referințe generale despre acesta găsindu-se în operele cronicarilor sau în relațiile unor călători străini, începând din veacul al XVII-lea³. Desigur, a fost supus unor interpretări romantice în contextul general al legendelor privind activitatea civilizatoare a cuceritorului Daciei și în cel al fortificațiilor liniare de la Dunărea de Jos, de care într-un fel sau altul a fost „conectat”, într-o viziune unitară. A suscitat și interpretări etnice, când nu (ultra)naționaliste⁴, rămase însă fără ecou în istoriografia chestiunii. Chiar și în lipsa unor informații detaliate, desfășurarea în teren, poziția șanțului, forma centrată pe complexele de la Barboși și din imediata sa vecinătate (Șendreni, Galați – Cartierul Dunărea), descoperiri întâmplătoare mărunte, dar cu relevanță cronologică, constituie argumente pentru atribuirea construcției și utilizării sale administrației romane.

În ceea ce privește structura efectivă a fortificației liniare antice – în ansamblul său *vallum* și *fossa*, la care se adaugă măcar parțial berma – rămânem la „bunurile” dobândite la finele veacului trecut prin stăruința

* Această lucrare a fost finanțată de Autoritatea Națională Română pentru Cercetare Științifică, CNCS – UEFISCDI, numărul proiectului PN-II-RU-TE-2012-3-0216.

¹ Muzeul Brăilei „Carol I” (costin_croitorul@yahoo.com)

² Croitoru 2007, 57-140.

³ Croitoru 2005, 349-361.

⁴ A. D. Xenopol atribuia valul goșilor conduși de Athanaric, iar R. Rașev – bulgarilor lui Asparuch, vezi Croitoru 2004, 80, nota 9.

profesorului Mihalache Brudiu⁵, măcar pentru că sunt singurele informații de context cu care se poate opera în acest moment și probabil și ceva vreme de acum înainte.

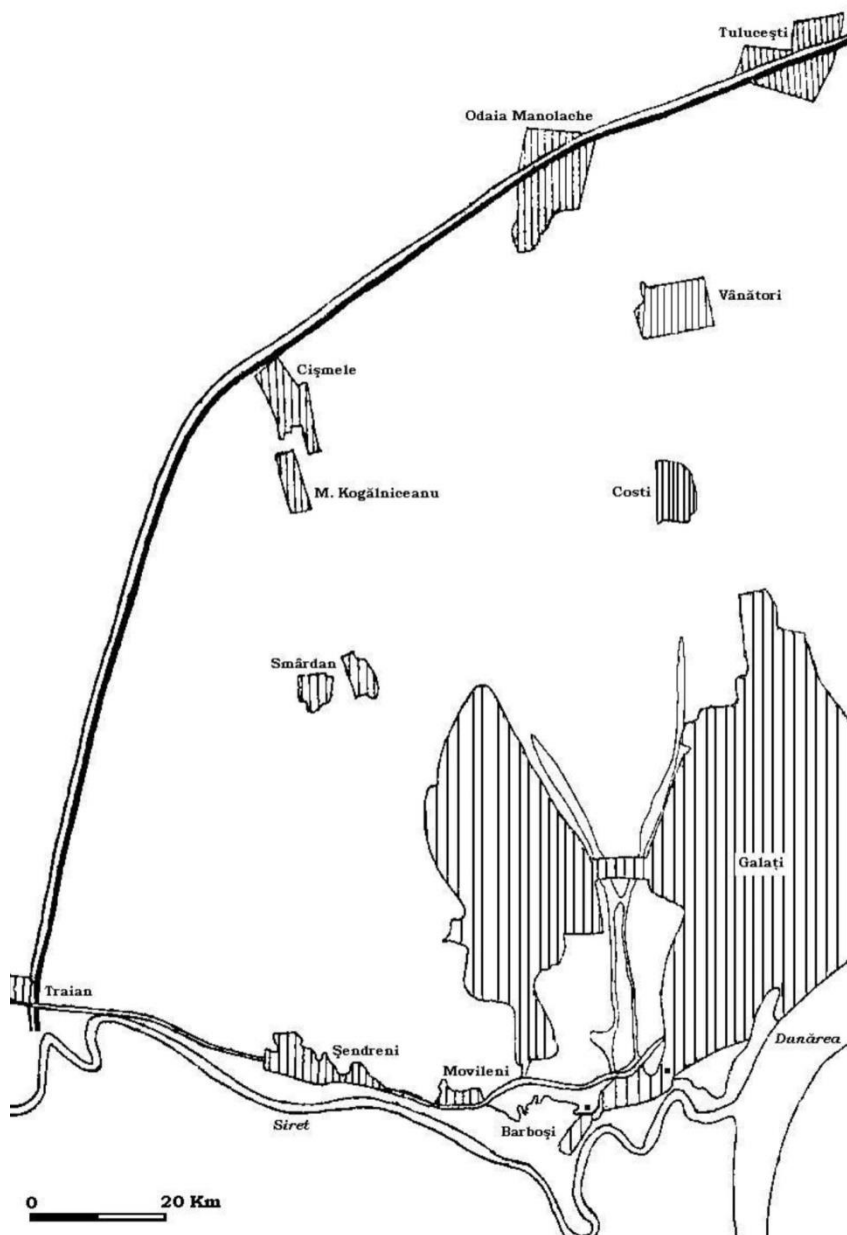

Figura 1.

Valul Traian-Tulucești.

Schiță de hartă din arhiva Muzeului din Galați (vezi și Brudiu 1981).

Evident, în lipsa unor izvoare scrise cercetările de teren rămân singurele care pot aduce argumente în privința datelor esențiale ale fortificației liniare (desfășurare în teren, structura ansamblului defensiv, elemente de cronologie implicit „etnologie” etc.). Parcimonios sondajelor arheologice – de înțeles într-un spațiu cu atâtea alte provocări profesionale⁶ – asociate nefericit cu interpretarea sau descrierea situației „de șantier”, nu oferă suport ferm concluziilor/ interpretărilor.

Apoi, măcar în treacăt fie spus, singura descriere integrală a traseului fortificației o datorăm neobositului „topometru” al Muzeului Național de Antichități, Pamfil Polonic⁷. Nici înainte (deși menționi mai apar de

⁵ Contribuțiile domniei sale vor fi citate în rândurile următoare.

⁶ La care se adaugă desigur motive întemeiate, de pildă, pe mai bine de jumătate din traseul său fortificația este utilizată ca drum județean, între Braniștea și Cișmele (DJ 255A). În zona Smârdan valul este cale de acces în poligonul militar. Practicarea unor secțiuni ar însemna închiderea drumului...

⁷ O astfel de contribuție este reprodusă la Figura 2.

pildă la cronicarii moldoveni) nici după acesta, nu există indicii că cineva a avut curiozitatea de a parcurge integral traseul valului (cu șanț), eventual să facă o descriere, observații, măsurători... Așadar, contribuțiile istoriografice mai mult sau mai puțin consistente dedicate acestui obiectiv s-au întemeiat pe analogii, interpretări „de birou”, logică istorică, afinitate pentru o idee sau școală arheologică etc. (de la acest „dat” nefăcând excepție nici contribuțiile mele anterioare).

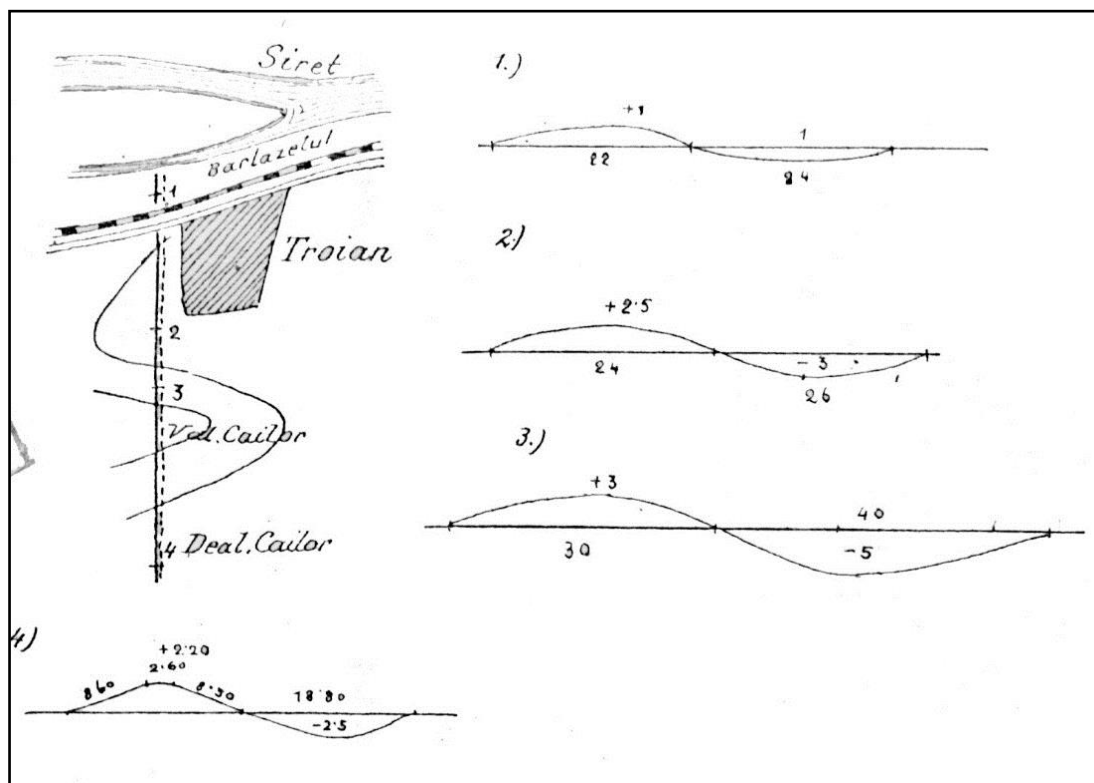

Figura 2.

Capătul sud-vestic al valului Traian-Tulucești într-o schiță realizată de P. Polonic.

Din anul 2012, în colaborare cu Muzeul de Istorie „Paul Păltănea” din Galați am efectuat cercetări de teren sistematice pe întreg traseul cunoscut al „Valului lui Traian”⁸. Cum era de așteptat, realitatea din teren a completat și corijat în câteva cazuri realitatea din birou, atât în ceea ce privește ansamblul defensiv în sine, desfășurarea sa în teren – mai ales în privința capetelor – cât și, mai ales, gradul său de „permeabilitate”, ca să parafrazez un arheolog care s-a preocupat îndeaproape de acest obiectiv, respectiv existența unor elemente noi ale *limes*-ului nordic al provinciei *Moesia Inferior*.

Un val în Balta Brateșului?

Cum am notat deja, capetele fortificației liniare antice din sudul Moldovei au fost „rezemate” (istoriografic) pe obstacole naturale, hidrografice. Argumentul strategic trebuie să fi precumpănit în acest caz și pentru inginerii militari romani, în mod evident, tentativa de a depăși acest aliniament de către un potențial adversar, pe oricare dintre flancuri, creându-i imperatiivele și dificultățile inerente dublei traversări a râului (Siret sau Prut). În plus, și într-un caz și în celălalt, în vecinătatea zonelor de vărsare în Dunăre luncile râurilor menționate formau un relief cu aspect deltaic (avem în vedere imaginea nealterată de desecările și îndiguirile

⁸ Pe unele sectoare ale fortificației antice m-au însoțit în aceste „verificări de teren” colegii și prietenii Stănică Pandrea de la Muzeul Brăilei „Carol I” (sectorul Branișteana), Eugen S. Teodor de la Muzeul Național de Istorie a României (sectorul Smârdan), Costel Chiriac de la Institutul de Arheologie din Iași (sectorul Tulucești). Unele dintre concluziile mele sunt și rod al discuțiilor și observațiilor cumulate, astfel că le mulțumesc și aici, odată în plus.

moderne), creând astfel o dificultate de abordare suplimentară, atât din punct de vedere defensiv cât și ofensiv.

Pe flancul stâng nu trebuie pierdută din vedere prezența Bârladului, care până în evul mediu se vărsa, de asemenea, în Dunăre⁹, așa încât capătul de sud-vest al fortificației este de „rezemat” pe malul antic al Bârladului – azi Bârlădelul, adică acolo unde îl văzuse Polonic, și nu pe malul actual al Siretului unde s-a căutat și nu s-a găsit.

Căi de comunicație prin acest „labirint” hidrografic dintre Siret, Bârlad și Dunăre au existat desigur, după cum o sugerează descoperirile arheologice, poziționarea movilelor și/sau toponimia¹⁰. Istoria politico-militară a zonei în varii epoci istorice surprinde prezența a două vaduri principale pe cursul inferior al Siretului: vadul Galațiului și cel al Focșaniului, cu mențiunea că cel din urmă este racordat printr-un traseu mai lung și mai dificil, care privează atacatorul de beneficiul surprizei. Rămâne așadar vadul Galațiilor, bine închis de strategii romani, întrucât le oferea o poziție privilegiată – capacitatea de ripostă pe malul opus al fluviului, dar și un rol cheie în controlul demografic spre Muntenia subcarpatică și întreaga zonă a Dunării de Jos. Nu întâmplător în zonă va fi granița mult disputată, în anumite vremuri, dintre Țara Românească și Moldova¹¹ sau celebrul aliniament Focșani-Nămoloasa-Brăila¹², ca să facem trimitere doar la exemple „clasice”.

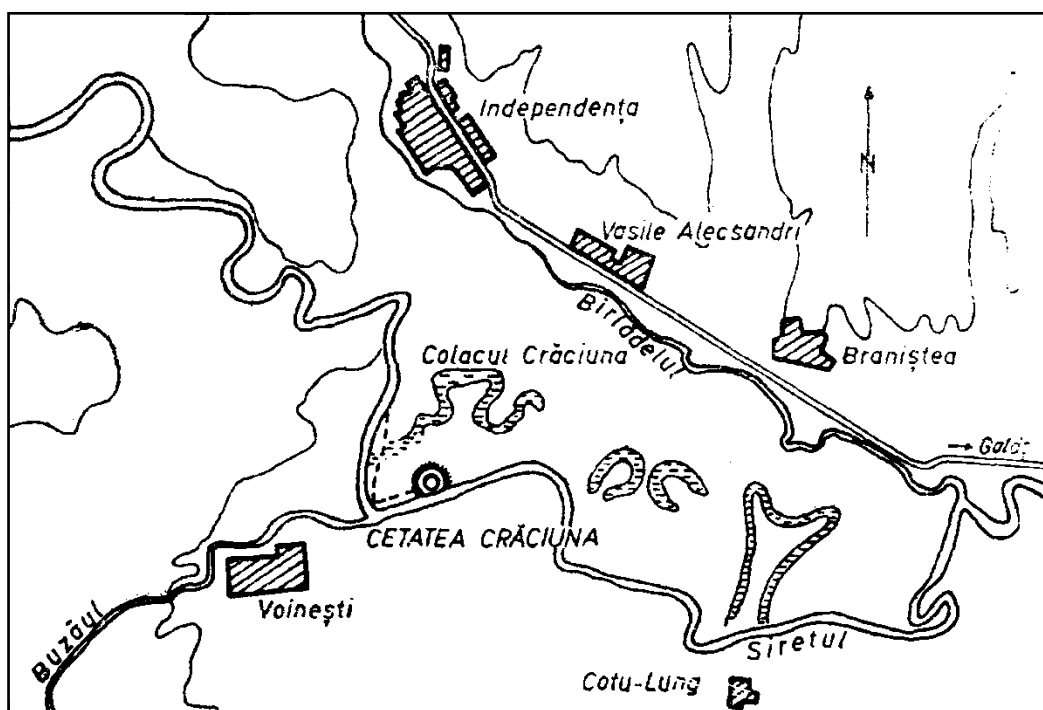

Figura 3.
Poziționarea cetății Crăciuna (după L. Chițescu).

Îngrămădirea unor elemente defensive denotă odată în plus „sensibilitatea” zonei și atenția care i se acorda. În același context amintesc informația uitată, dar consemnată în manuscrisele care ne-au rămas de la Polonic și Tocilescu, preluată ulterior și de dicționarele geografice, conform căreia la Voinești, comuna Măxineni, județul Brăila (deci peste Siretul de azi – Bârlădelul în antichitate, în zona de confluență a celui dintâi cu Buzăul, vezi Figura 3) ar fi existat „ruinele” unei cetăți antice și urme de val, atribuite perioadei romane¹³.

⁹ Botzan 1984, 264.

¹⁰ Teodor 2014, 111-142.

¹¹ Vezi măcar episodul Crăciuna – ce pare a fi localizată la Independența, pe malul gălățean al Siretului: Chițescu 1967, 351-359; Chițescu 1968, 81-94; Chițescu 1980, 367-371. Vezi și prezența pe malul opus a mănăstirii fortificate Măxineni: Căndea 2012; Căndea 2014.

¹² Miller 2007, 213-234.

¹³ Harțuche 1980, 337 cu citarea surselor.

Deși nu există vreun motiv întemeiat să ne îndoim de afirmațiile lui P. Polonic (ba din contră, și mai ales dacă avem în vedere imperativele strategice din zonă) azi nu mai putem să le confirmăm din teren sau „din aer”, spațiul fiind alterat antropic semnificativ în cursul secolului XX, prin ridicarea ansamblului defensiv din ultima conflagrație mondială, dar și după mijlocul veacului prin amenajarea unei... orezării, care îi conferă aspect general de „fagure”.

În ceea ce privește flancul drept, pe de o parte, dimensiunile albiei Prutului, debitul său și diferența de nivel dintre cele două maluri constituiau fără îndoială un obstacol semnificativ. Prezența aici a bălții Brateșului – în accepțiunea sa anterioară introducerii terenului în circuitul agricol¹⁴ – forma o zonă lacustră sinonimă celei de la vărsarea Siretului/ Bârladului. Interesantă (dar deloc surprinzătoare) este opțiunea administrației romane de a continua aliniamentul defensiv „Traian-Tuluțești” în stânga Prutului mult mai sus, în amonte, începând din localitatea actuală Vadul lui Isac. Rațiunile strategice ale acestei situații sunt clare: pe de o parte „închiderea” lacurilor din Bugeac, dar și a vadurilor de trecere a Prutului (vezi, de exemplu, relațiile călătorilor polonezi referitoare la trecerea Prutului prin vadul de lângă satul „turcesc” Troian¹⁵), respectiv posibilitatea de a ridica un val continuu până la lacul Sasâc. Întrebarea care se pune în acest caz este, cum anume au amenajat strategii romani, pe verticală (nord-sud, paralel cu lunca râului), zona destul de mare dintre capetele celor două valuri (pe Prut distanța dintre Tuluțești și Vadul lui Isac este de aproximativ 40 de kilometri). Să fie oare suficientă observația profesorului Ion Ioniță conform căreia în ceea ce „privește frontiera romană de pe râul Prut, între Tuluțești (malul drept) și Vadul lui Isac (malul stâng) ea nu mai necesită o fortificare cu limes, deoarece malul stâng pe care-l ocupau romanii avea o poziție dominantă”¹⁶?

Într-un studiu dedicat de M. Brudiu valurilor din sudul Moldovei, respectiv celor două „vedete locale”, Valul lui Traian și Valul lui Athanaric, le este adăugat și „Troianul din zona Brateșului de Sus”, pentru prima oară fiind sugerată în istoriografia chestiunii completarea aliniamentelor defensive liniare din stânga și dreapta Prutului, pe direcția sud-nord. Plecând de la analiza unor documente medievale¹⁷ care consemnează limitele unor posesiuni funciare din zona care ne interesează, respectiv a *Planului Bălții Foltești din Moșia Balta Brateșului*¹⁸, arheologul gălățean pune „în teren” toponimul (sau hidronimul!?) „Troian(ul)”. Să sugereze oare acesta prezența aici a unui troian care prin extrapolare a denumit o gărlă (gârla Troianu) sau doar o ipotetică amenajare a peisajului lacustru în chip defensiv!? Sincer nu o putem intui și probabil din același motiv nici alții care s-a preocupat de „viața romană” din sudul Moldovei nu au mai utilizat informația, altfel, așa cum o vom arăta în continuare, destul de importantă. În orice caz, redăm în cele ce urmează *ad litteram* concluzia autorului citat:

*„acest troian din zona Brateșului de Sus se prezintă ca o gărlă puțin meandrată, având o direcție aproape paralelă cu Prutul. În stadiul actual al cercetării nu cunoaștem dacă această gărlă a fost amenajată pentru a deveni o fortificație, care să dubleze Prutul al cărui curs liniștit și neavând lacuri sau bălți în dreapta sau stânga, în zona dintre capetele valurilor de la Tuluțești și Vadul lui Isac, putea să devină un sector vulnerabil în timpul unui atac al populațiilor migratoare. De asemenea nu putem ști dacă a funcționat în ambele etape ale valurilor sau numai o singură dată. Săpăturile arheologice sistematice, ca și alte investigații, vor putea aduce informații care să ne ajute să înțelegem mai bine concepția strategică...”*¹⁹.

Nu mult după interpretarea acestor informații documentare profesorul Brudiu dădea ca sigură prezența ei:

*„Între Tuluțești și Vadul lui Isac, în albia majoră a Prutului, a existat tot o fortificație cu șanț și val dispusă paralel cu vechiul curs al râului, dar spre est, fiindcă acesta curgea, pe latura vestică a văii, unde în prezent, se află albia colmatată, numită Pruteț”*²⁰.

¹⁴ Balta Brateșului (cea de pe valea Prutului!) sugerează o noțiune geografică mai largă, cuprinzând lacul propriu-zis, dar și zona inundabilă din nordul acestuia, pe o lungime de circa 32 de kilometri și o lățime variabilă, între patru și 12 kilometri, cuprinsă între albia minoră și terasa inferioară a Prutului, vezi Platon 1955, 90-91; Platon 1957, 56.

¹⁵ Croitoru 2007, 60.

¹⁶ Ioniță 1982, 18.

¹⁷ DIR, A, XVI, I, nr. 149; III, nr. 302.

¹⁸ SJGAN, planul 685, *Planul Bălții Foltești din Moșia Balta Brateșului posedată de Cerlenți și Clim*, 1872.

¹⁹ Brudiu 1995, 234-235.

²⁰ Brudiu 1998, 212.

O gârlă Troianul este consemnată pe Planul Director de Tragere, în zona care ne interesează; deși meandrată, ce-i drept, și prea puțin paralelă cu Prutul. Izvorăște dintr-un lac aflat aproximativ la jumătatea distanței dintre localitățile actuale Frumușița și Tămăoani (vezi Figura 4, infra), în vecinătatea Gârlei Pruteșul. După un scurt traseu sudic de aproximativ 800 m, oscilează spre est, sud-est cam 850 m, pentru a îndrepta hotărât spre nord până undeva într-un punct deasupra Tămăoanilor, pe o distanță de circa 3000 m, de unde pornește meandrat spre est (sectorul perpendicular cu Prutul, de aproximativ 2000 m), apoi oblic, cursiv, parcurgând aproximativ 3000 m până la confluența cu Prutul (undeva în zona mediană dintre localitățile moldovenești actuale Colibași și Brînza). Prezența pe această reprezentare cartografică/ topografică a Gârlei Troianu cred ca pune capăt oricăror speculații cu privire la amplasarea ei pe baza unor descrieri aproximative de secol XVI. Dacă a avut vreodată rosturi defensive, e altă problemă...

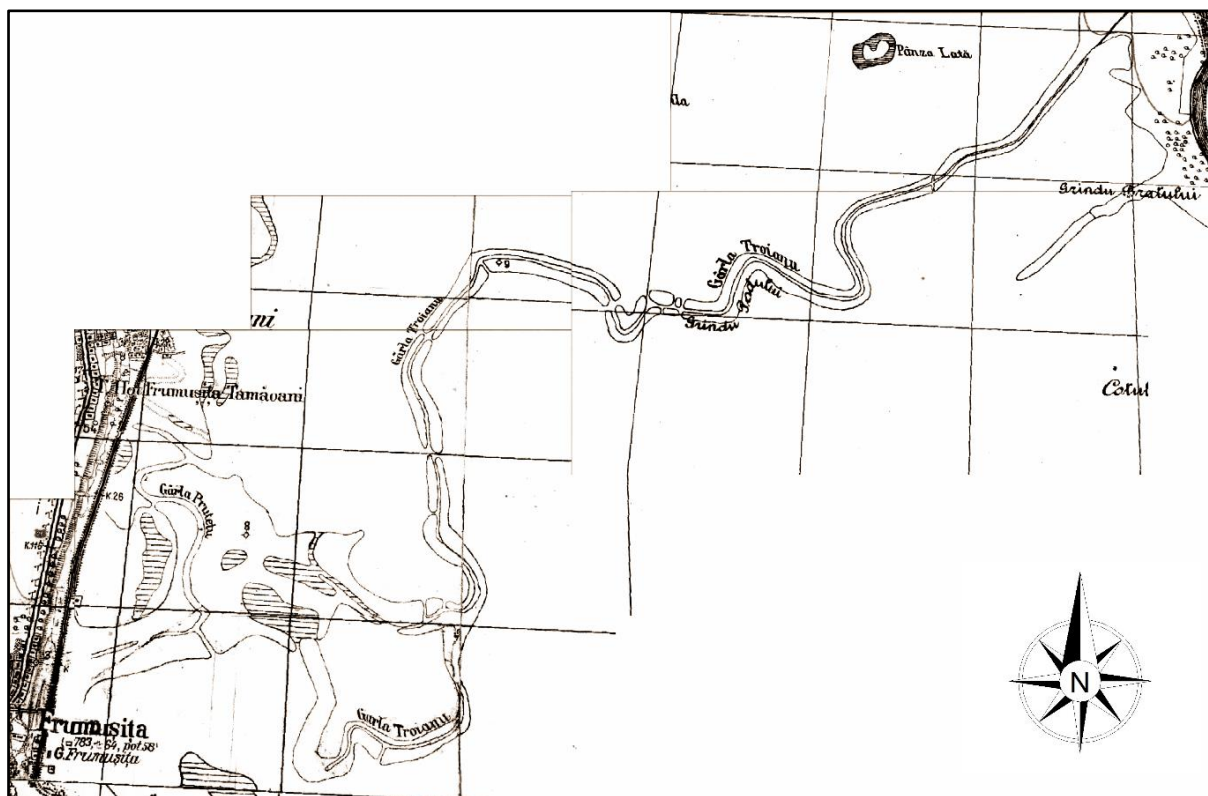

Figura 4.
„Gârla Troianu” pe Planul Director de Tragere al armatei române.
Extras din trapezele 5258 (Scântești, 1958) și 5259 (Colibași, 1939).

Recent a fost editat²¹ manuscrisul nr. 533 care reprezintă *Condica nr. XII* cuprinzând *Documentele moșiei Balta Brateșului din Ținutul Covurluiului*. Concret, planul Bălții Brateș din 4 aprilie 1853 coroborat cu documentele din Manuscrisul 533, au sugerat autorului/editorului reconstituirea următorului traseu al „troianului Brateșului” (vezi și figura 5):

„sud-vestul localității Tulucești – ravena din talvegul văii Bălaia – șesul Brateșului – latura sudică a buclei marelui meandru pe care îl face Prutul în dreptul localității Șivița și unirea cu Troianul, la sud de Stoicani – pârâul Pruteș – Piscul Covurluiului până în punctul Trond (râpa Trondului) – sud de Măstăcani – Grindul Lung (Grindul sub Pisc) – traversează șesul dintre Măstăcani și Stoicani – Grindul Tochilii – Siliștele vechi ale Fereștilor de pe malul drept²² al Prutului – Cotul Gârnețului – sudul Vadului lui Isac”²³.

²¹ Căldăraru 2015. Mulțumim și pe această cale autorului pentru amabilitatea cu care ne-a pus la dispoziție planul *Brateșului*, reprodus (micșorat) la figura 5.

²² Stâng! (nota editorilor).

²³ Căldăraru 2015, 25.

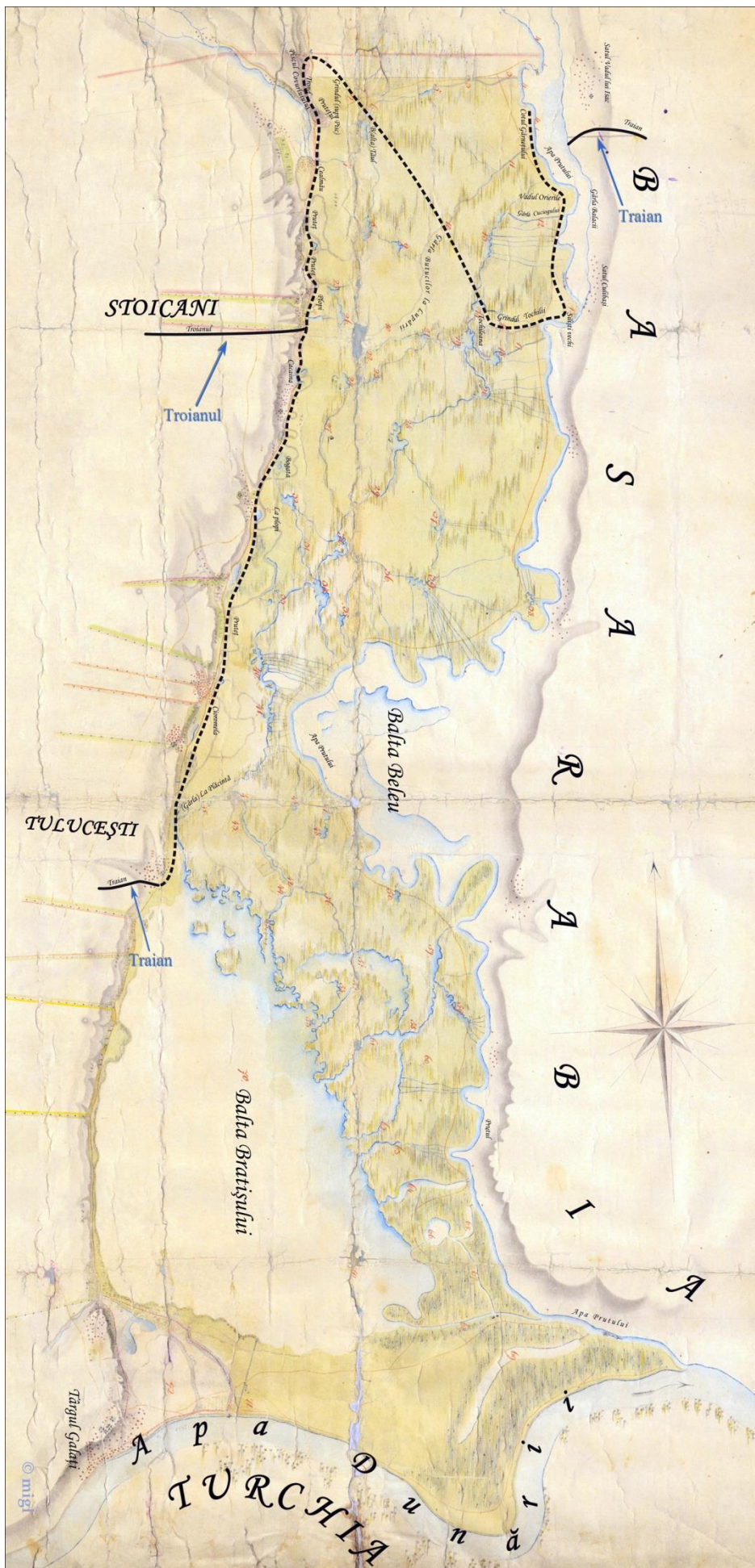

Figura 5.
Planul Brateșului cu
figurarea traseului
troianului (după
Căldăraru 2015).
Valurile de apărare Traian și
Troianul marcate pe planul
Brateșului, cf. documentelor
din Mss 533.
Traseul reconstituit al
Troianului, în lunca Prutului
– cu linie întreruptă.

Intervențiile noastre – cu
albastru. Înscrisurile din
planul original sunt vizibile
cu zoom 220% (nota ed.).

Dezvoltarea Tuluceștiului modern și contemporan a dus la „ștergerea” urmelor capătului estic al valului Galațiului. Iată ce observații făcea Pamfil Polonic (*Valul lui Traian de la Galați*, mss. la Biblioteca Academiei Române, caiet 6, f. 4-12) despre această chestiune, acum mai bine de un secol:

„după un parcurs de 100 de metri Troianul este tăiat de șoseaua Galați – Bârlad. În ambele laturi ale șoselei valul este stricat de locuitori care scot lutul din el pentru unsul caselor; la răsărit de care valul începe a se pierde, dar se mai cunoaște cum trece chiar prin casa lui Nevel Kireluk. De aici înainte el nu se mai cunoaște, dar are direcția drept spre gară, trecând prin casa Saftei Constantin Donea și se finește la kilometrul 15 al drumului de fier, în malul Brateșului”²⁴.

Mult mai săracă este relatarea învățătorului Antoniu Georgescu, redactată la 11 noiembrie 1873, ca răspuns la *Chestionarul* lui Odobescu:

(troianul) „are una lungime extremă, căci spre partea vestu-nord se întinde, trecând prin cătunulu numitu Odaia lui Manolache, ce aparține acestei comune, până preste Siretu, eră în partea lunei, spre sudu-estu, trecându prin balta Brateșului, se prelungesc până peste Prut”²⁵.

Aceste repere relative la capătul „oriental” al fortificației se pot confirma azi, până în marginea de sud-vest a localității, cu ajutorul ortofotoplanurilor, pe care traseul valului de pământ poate fi sesizat cu relativă ușurință, iar în Tulucești există localnici care indică traseul cu suficientă precizie, semnalând chiar și casele construite pe val; elemente care susțin varianta Polonic. În treacăt fie spus, inițial am interpretat ultima afirmație a învățătorului local Antoniu Georgescu („trecându prin balta Brateșului, se prelungesc până peste Prut”) ca o „figură de stil” – naivă interpretare a prezenței troianului și pe malul stâng al Prutului, vis-a-vis de Tulucești și nu știu să mai fi utilizat cineva răspunsurile la *Chestionarul* Odobescu în acest caz, ori să fi intuit/ sugerat o astfel de continuare a fortificației, altfel... banal de simplă și logică. Mult mai bine cunoscut, beneficiind chiar de notorietate încă din vremea cronicarilor, valul Vadul lui Isac – Lacul Sasâc a devenit „pe hârtie” partenerul ideal pentru valul Traian-Tulucești, măcar că „morfologia” lor diferită sugerează funcții deosebite²⁶. Independent de sursa menționată – și fără să îi fi fost sugerat în vreun fel răspunsul – pedagogul octogenar Ameluan Chirilă din Tulucești își amintește că din luncă se vedea troianul pe malul celălalt al Prutului, indicându-l cu destulă precizie „înspre căminul cultural” din Slobozia Mare. Nu pot confirma această ipoteză pe baza suportului cartografic pe care îl am la dispoziție, în acest moment, dar evident merită verificată, inclusiv pe teren, cu concursul colegilor noștri de dincolo de Prut.

Am insistat asupra acestor indicii pentru că, nu mult timp în urmă, M. Brudiu a „corijat” aceste realități astfel:

„în ceea ce privește limita estică a acestei fortificații considerăm necesar să prezentăm următoarele corecții rezultate din observațiile de pe teren. Până acum toate sursele au menționat că valul trece prin localitatea Tulucești și se oprește la marginea de est, în apropierea marginii fostului lac Brateș. În realitate șanțul și valul antic continuă traseul în șesul Brateșului, în direcție estică (probabil nordică!!! n.a.), până la latura sudică a buclei marelui meandru pe care îl face Prutul în dreptul localității Șivița. Deci traseul trecea prin apropierea marginii nordice a fostului lac Brateș și a fost surprins în profilele unor șanțuri de desecare cu direcția N-S, realizate de IEELIF Galați înainte de 1989”²⁷.

Prelungirea aceasta a traseului valului, care ar coti spre nord, în unghi de aproximativ 90° – pe ortofotoplanuri se distinge clar intrarea valului în zona de sud-vest a Tuluceștiului, reperele notate mai sus îndreptându-l spre gară – se explică prin încercarea profesorului Brudiu de a îl pune în conexiune cu „troianul Brateșului”. Evident că romanii ar fi ales cel mai scurt traseu posibil, plus de care nu există nici un obiectiv în zonă (sau nu îl cunoaștem încă!) care să justifice o astfel de deviere.

Conchizând asupra celor notate mai sus, rămânem la părerea că ceea ce pare să fie un „bun câștigat” în acest moment este eventual prezența unui troian (= val, șanț ori poate dig, care datorită similitudinilor „structurale” a fost denumit troian!? gârla omonimă!?) pe care sursele documentare medievale, dar mai ales moderne, îl

²⁴ Vezi Croitoru 2007a, 88.

²⁵ Biblioteca Academiei Române, mss. 223, f. 67.

²⁶ Croitoru 2001, 55-63.

²⁷ Brudiu 1995, 231-232.

poziționează, mai mult sau mai puțin exact, în zona dintre capetele a două fortificații liniare romane. Evident prezența ansamblului *vallum-fossa* la „troianul Brateșului” în actualul stadiu al informațiilor este doar o supoziție²⁸, la fel atribuirea sa unui sistem defensiv roman unitar Traian-Tuluțești – Vadul lui Isac-Lacul Sasâc; fără a fi excluse aprioric, acestea rămân de demonstrat de cercetări ulterioare de teren. Actualmente rămâne întrebarea dacă inginerii/ strategii romani au apelat la soluții originale în această zonă cu totul specială, care ridică probleme de abordare specifice. Personal, privind harta cu dispunerea generală a fortificațiilor liniare din sudul Moldovei – nu am văzut pe teren ori pe ortofotoplanurile avute la dispoziție nici un indiciu material cu privire la „troianul Brateșului”, altul decât gârla figurată de topografii militari –, acesta din urmă ar (a)părea eventual ca o corectură ulterioară a unor realități observate practic, în teren, la un moment pe care nu îl putem intui (eventual în faza a doua de funcționare, cea care de altfel a re-modelat forma inițială a fortificației dându-i pare-se un aspect continuu la est și vest de Prut). Să mai spunem că, în acest moment, legătura sa practică, pe teren, cu capătul estic al valului Traian-Tuluțești, respectiv cu cel vestic al valului Vadul lui Isac-Lacul Sasâc este doar ipotetică, pe hartă.

Doar cercetări arheologice în spațiile rămase libere vor putea lămuri pe deplin, în viitor, această chestiune, eventual identitatea de structură a sectoarelor de val identificate, faptul că aparțin aceleiași perioade, aceleiași fortificații etc., și/sau eventual punctele lor de joncțiune.

Concluzii

Încheind aceste succinte observații cu privire la „odiseea” arheologică a valului, subliniez ipoteza conform căreia „valul lui Traian” se continua la est de Prut cu sistemul liniar cuprins între Vadul lui Isac și Lacul Sasâc²⁹, ce nu este exclus totuși să fi funcționat la un moment dat concomitent. Profesorul Brudiu identifică un „troian” (?) ce ar completa, într-un mod original, spațiul dintre cele două valuri. În actualul stadiu al cercetărilor, al cunoașterii zonei inclusiv cu mijloace moderne, și cu toată stăruința de a înțelege descrierea profesorului gălățean, este posibil ca „troianul” ce „se prezintă ca o gârlă puțin meandrată” să nu fie decât un vechi curs de apă, care urmează un traseu sinuos până la vărsarea în Prut, vizibil azi pe hărțile satelitare, aerofotografii și ortofotoplanuri³⁰; rămâne discutabil, deci, ceea ce ar fi fost „surprins în profilele unor șanțuri de desecare realizate de IEELIF Galați înainte de 1989”. Poate fi chiar troianul despre care vorbesc documentele medievale și hotărnicile de la finele secolului XIX.

Eventuala existență a unor elemente defensive (val de pământ?) paralele cu Prutul³¹ în zona dintre Tuluțești și Șivița, poate continuând până spre Stoicani (?), cred că ar fi mai curând de pus în legătură cu valul Stoicani-Ploscuțeni decât cu valul dintre Vadul lui Isac și Lacul Isac. Funcționarea acestui „arc de cerc” format din valul Traian-Tuluțești, eventual troianul Brateșului (?) și valul Stoicani-Ploscuțeni ce delimita/izola câmpia Covurluiului am încercat să o explicăm în contextul frământărilor din debutul domniei lui Hadrianus și cedarea Câmpiei muntene sarmaților³².

Mai este un aspect asupra căruia vreau să insist. Primul înțeles pe care îl reține *DEX*-ul în cazul substantivului „structură” este acela de (mod de) organizare internă³³. Astfel, vehiculata „identitate structurală”³⁴ dintre valurile Traian-Tuluțești și Vadul lui Isac-Lacul Sasâc, în lipsa unor observații stratigrafice comparative, se referă, *de facto* la structura... „externă”, la „aspectul general”, vizibil în epoca... contemporană! Conform istoriografiei citate, această prezumtivă unitate „structurală” ar fi funcționat ca

²⁸ Profesorul Brudiu ar fi văzut văzut profilele „valului și șanțului antic” în urma lucrărilor de desecare din veacul trecut; oricum nu divulgă forma, dimensiunile sau „schița” acestora.

²⁹ Vulpe 1950, 97-98; Vulpe 1974, 275.

³⁰ Vezi, de exemplu, ortofotoplanurile disponibile la adresa: <http://geoportal.ancpi.ro/geoportal/viewer/index.html>.

³¹ Desigur rămâne de reconstituit – dacă va fi cu puțință – topografia zonei pentru a se vedea în ce măsură albia râului permitea traversarea în acest sector, și deci imperativitatea de a plasa aici un obstacol.

³² Croitoru 2004, 109-111.

³³ Vezi și seria sinonimică: osatură, schelet etc.

³⁴ Vulpe 1950, 97-98; Vulpe 1974, 275; Ioniță 1982, 18; Liușnea 2000, 78; Bârcă, Sîrbu 2000, 84. Vezi totuși Brudiu 1995, 233: „Radu Vulpe, la sfârșitul ultimului război, și eu, în 1990, am observat, prin cercetări periegetice că valul antic din zona Vadului Isac are similitudini perfecte din punct de vedere structural cu valul Tuluțești-Traian”.

ansamblu Traian-Tulucești-(Troianul Brateșului)-Vadul lui Isac-Lacul Sasâc în „perioada romană” – deci în prima sa fază de utilizare. Ori ceea ce vedem azi – atât cât s-a mai conservat – este de fapt ce-a de-a doua fază, a cărei amenajare a distrus-o / remodelat-o pe prima, nu știm când (probabil secolul IV p. Chr.)³⁵. Iar prin *argumentum ad ignorantiam*, măcar în cazul fortificației Traian-Tulucești, atât din descrierea lui Polonic cât și din ceea ce se mai observă azi pe teren, remarcăm diferențe clare în ceea ce privește dimensiunile (înălțime și lățime a valului, adâncime și lățime a șanțului, prezența sau absența bermei), care nu se datorează întotdeauna stării de conservare. Este vorba mai curând despre versatilitatea inginerilor romani cărora imperativele din teren le-au impus variate soluții tehnice. Așadar, cum putem vorbi despre unitate structurală în cazul unui ansamblu, ale cărui elemente nu sunt... uniforme?. Funcționarea concomitentă a acestor aliniamente este foarte probabilă, cum am notat și mai sus, mai ales în faza secundă, în care par să se fi efectuat și anumite completări tocmai în acest sens aplicat, funcțional, totuși nu cel de mai sus este argumentul sustenabil.

În ceea ce privește imperativele care au stat la baza ridicării acestei fortificații liniare, lucrurile sunt ceva mai clare și deci unanim acceptate³⁶. Forma arcuită a valului Traian-Tulucești, centrat pe edificiile militare de la Bărboși, este elocventă în acest caz. Dincolo de funcția lui defensivă, identică cu cea pe care valul dintre Lacul Cahul-Lacul Cartal o îndeplinea pentru castrul de la Orlovka³⁷, traseul său delimita probabil și *militärisches Nutzland* al castrului de la Bărboși. Aceste realități topografice sugerează și cronologia valului. Prin urmare, datele la care au fost inițiate cele două faze de construcție ale valului Traian-Tulucești trebuie puse în legătură cu perioada în care a funcționat castrul de la Bărboși, adică secolele II-III și, respectiv, începutul secolului IV p. Chr. Pentru aceste două faze de utilizare (surprinse și arheologic) ale fortificației liniare pledează și descoperirile numismatice. Este vorba, în primul rând, despre identificarea la Traian³⁸ și într-un punct necunoscut de pe val³⁹ a unor denari, emisiuni din timpul domniei lui Marcus Aurelius (161-180), respectiv despre „monedele din timpul lui Constantin cel Mare găsite pe el”, menționate de P. Polonic.

Referințe

- Bărcă, V., Sîrbu, V., 2000 – Daces et romains au nord de l’embouchure du Danube (Ier-IIIe siècles après J-C) Nouvelles données archéologiques, *Acta Musei Napocensis*, 37, 1, 69-97.
- Botzan, M., 1984 – *Apele în viața poporului român*, București : Editura Ceres.
- Brudiu, M., 1981 – Un castellum romain découvert à Galatz et ses significations, *Danubius*, 10, 59-72.
- Brudiu, M., 1995 – Cercetări privind valurile antice din sudul Moldovei, *Din istoria Europei romane*, Sever Dumitrașcu (ed.), Oradea : Universitatea, 227-236.
- Brudiu, M., 1996 – Tulucești, Valul antic Traian, jud. Galați, *Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1995*, București: CIMEC, 27.
- Brudiu, M., 1997 – Tulucești, Valul antic Traian, jud. Galați, *Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1996*, București: CIMEC, 26.
- Brudiu, M., 1998 – Drumul roman prin Moldova de Jos – între intuiție și realități arheologice, *Pontica*, 31, 209-216.
- Brudiu, M., 1998a – Tulucești, Valul antic Traian, jud. Galați, *Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1997*, București: CIMEC, 82-83.
- Cândea, I., 2012 – *Mănăstirea Măxineni, I*, Editura Istros, Brăila.
- Cândea, I., 2014 – *Mănăstirea Măxineni, II. Documente*, Editura Istros, Brăila.

³⁵ Brudiu 1995, 232-233: „structura șanțului din prima fază a fost distrusă în faza a doua”; Liușnea 2000, 78: „profilul fossei corespunzătoare primei etape nu mai poate fi însă reconstituit, el fiind distrus în timpul celei de a doua faze de construcție”.

³⁶ Croitoru 1994, 80-90, cu principalele discuții asupra chestiunii.

³⁷ Vancugov, Sîrbu, Niculiță, Bărcă 1999, 135-221.

³⁸ Petrescu-Dîmbovița 1940, 19; Petrescu-Dîmbovița 1940a, 442. Vezi și Mihăilescu-Bîrliba 1980, 286, I, nr. 256; Croitoru 2013, 53-54, 08.3A.2.

³⁹ Mihăilescu-Bîrliba 1980, 265, I, nr. 109. Vezi și Croitoru 2013, 131, D.

- Căldăraru, C.D., 2015 – *Moșia „Balta Brateșului” din Ținutul Covurluiului (1448-1847)*, Galați: Editura Muzeului de Istorie.
- Chițescu, L., 1967 – Cu privire la localizarea cetății Crăciuna, *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, 18, nr. 2, 351-359.
- Chițescu, L., 1968 – Noi considerații arheologico-istorice în legătură cu cetatea Crăciuna, *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, 19, nr. 1, 81-94.
- Chițescu, L., 1980 – Cercetările arheologice de la Cetatea Nouă și Cetatea Crăciuna, *Materiale și Cercetări Arheologice*, 9, 367-371.
- Croitoru, C., 2001 - Câteva considerații cu privire la rolul valurilor de pământ de pe teritoriul Daciei, *Argessis*, 10, 55-63.
- Croitoru, C., 2004 – *Fortificații liniare romane în stânga Dunării de Jos (secolele I – IV p. Chr.)*, (I), Galați: Editura Istros.
- Croitoru, C., 2005 – „Troianul” în unele surse relative la spațiul gălățean. Considerații generale, *Perspective asupra istoriei locale în viziunea tinerilor cercetători. Pagini de istorie gălățeană, (I), Lucrările Colocviului Științific, Galați, 19 mai 2005*, Șt. Stanciu, C. Croitoru (ed.), Galați: Editura Istros, 17-42.
- Croitoru, C., 2007 – *Fortificații liniare romane în stânga Dunării de Jos (II). Terminologie relativă*, Brăila: Editura Istros.
- Croitoru, C., 2007a – Pamfil Polonic și cercetarea „troianelor” din sudul Moldovei, *Danubius*, 25, 83-93.
- Croitoru, C., 2013 – *Galați. Repertoriul descoperirilor arheologice și numismatice*, Editura Muzeului de Istorie, Galați.
- Hărțușe, N., 1980 – Preliminarii la repertoriul arheologic al județului Brăila, *Istros*, 1, 281-354.
- Ioniță, I., 1982 – *Din istoria și civilizația dacilor liberi. Dacii din spațiul est-carpatic în secolele II-IV e.n.*, Iași: Junimea.
- Liușnea, M. D., 2000 – Considerații privind limesul roman în perioada Principatului, la Dunărea de Jos, *Carpica*, 29, 71-82.
- Mihailescu-Bîrliaba, V., 1980 – *La monnaie romaine chez les Daces orientaux*, București: Editura Academiei.
- Miller, D., 2007 – Considerații privind fortificațiile de pe aliniamentul Focșani – Nămolosa – Brăila, *Perspective asupra istoriei locale în viziunea tinerilor cercetători. Miscellanea in memoriam Ștefan Stanciu, (III)*, C. Croitoru (eds.), Galați: Editura Istros, 213-234.
- Petrescu-Dîmbovița, M., 1940 – Călătorie de cercetare arheologică în județul Covurlui (24 aprilie – 14 mai 1939), *Orizonturi. Revista Asociației Profesorilor Secundari din Galați*, 3, nr. 5-9, 3-23 (extras).
- Petrescu-Dîmbovița, M., 1940a – Archäologische Forschungsreise im Bezirk Covurlui, *Dacia*, 7-8, (1937-1940), 427-446.
- Platon, Gh., 1955 – Din lupta mării boierimi pentru acapararea de noi pământuri în prima jumătate a secolului al XIX-lea – Balta Brateșului, *Studii și Cercetări Științifice*, s. 3 (științe sociale), anul 4, nr. 3-4, 87-110.
- Platon, Gh., 1955 – Contribuții la cunoașterea situației locuitorilor din regiunea „bălții Brateșului” în prima jumătate a secolului al XIX-lea, *Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași*, s. 3 (științe sociale), t. 3, fasc. 1-2, 55-75.
- Teodor, E.S., 2014 – Landscape Restitution and war Games: The Gate of Invasions, *Ancient Linear Fortifications on the Lower Danube, Proceedings of the National Colloquium "Ancient Linear Fortifications on the Left Bank of the Lower Danube"*, Brăila, 14-16 June 2013, V. Sîrbu, C. Croitoru (eds.), Cluj-Napoca: Editura Mega, 111-142.
- Vancugov, V., P., Sîrbu, V., Niculiță, I., T., Bârcă, V., 1999 – Cercetările arheologice de salvare de la Orlovka-Cartal (Ucraina) - Campania 1998, *Cercetări arheologice din aria nord-tracă, București*, III, București: Institutul de Tracologie, 135-221.
- Vulpe, R., 1950 – La date du vallum romain de la Bessarabie Inférieure, *Serta Kazaroviana, 1, Izvestija na bulgarskija archeologiceski Institut*, 26, 89-98.
- Vulpe, R., 1974 – Les Valla de la Valachie, de la Basse Moldavie et du Boudjak, *Actes du IXe Congrès International d'études sur les Frontières Romaines, Mamaia, 6-13 septembre, 1972*, D.M. Pippidi (ed.), București-Köln-Wien, 268-276.

